
Riječ je o... - It is about...

NAGRADA »MUZEJ GODINE«

Đurđa Petravić

Muzejski dokumentacioni centar, Zagreb

Nagradu »Muzej godine« koja se dodjeljuje u lipnju svake godine, utemeljila je ustanova National Heritage iz Londona 1972. god. Ta je nagrada kasnije prešla u nadležstvo Evropskog savjeta i kao takva dodjeljuje se već pet godina. Nagrada nije nikada glavna točka čitave sheme — moglo bi se reći da je mnogo važnije privući pažnju javnosti djelatnostima muzeja i iznijeti situacije s kojima se muzejski radnici sukobljavaju.

Za godinu 1980. ta je čast pripala novouređenom Muzeju grada Rüsselsheima (30 km od Frankfurta a/M) kao najuspješnijem primjeru suvremene muzejske prakse i izuzetno vrijednoj, inovacijskoj realizaciji.

MUZEJ GRADA RÜSSELSHEIMA

Peter Schirmbeck:

Museum, vol. XXXIII, no. 1, 1981.

Đurđa Petravić

Muzejski dokumentacioni centar, Zagreb

Rüsselsheim, gradić s otprilike 60 000 stanovnika nalazi se 30 kilometara južno od Frankfurta. U Gradskom muzeju prezentirana je građa iz lokalne povijesti. U širokom povijesnom kontekstu svakoga pojedinog razdoblja izdvojeni su tokovi koji se u povijesnom procesu ukrštavaju. To su: razvoj tehnika; političke, ekonomske i društvene strukture; uvjeti pod kojima se razvilo zanatstvo i industrijska proizvodnja; te, napokon, svakodnevnica. Žiri koji je Muzeju dodijelio nagradu za djelatnosti u 1980. godini obrazložio je svoju odluku ovim riječima: »Svojom filozofijom, uređenjem muzejskog prostora, odgojno-obrazovnim programom i smislom za društvenu i etičku odgovornost, Muzej grada Rüsselsheima naznačio je novi put u interpretiranju povijesti jedne industrijske zajednice«. Opisujući Muzej, Peter Schirmbeck — direktor Muzeja, na samom početku objašnjava njegovu filozofsku podlogu.

UVOD

Ljudi svjesni svog bića i vremenskog trajanja teže da svoje postojanje preispitaju na različitim poljima djelovanja kako bi obznanili prošlost i budućnost i doživjeli sebe u dodirima s ljudima. Ljudski život postaje sadržajni i uzbudljiviji kada se shvate povijesne epohe i kada ih se uspije približiti sadašnjici te se njima osmisle i usporede pojedinačne egzistencije. Muzejski predmeti dočaravaju rad, domete, napore, utopije i mnoštvo drugih pojava koje nose oznake ljudske povijesti. Stoga su muzeji u prilici da usavrše ljudsku svijest u najobuhvatnijem smislu. Muzej je ustanova koja pruža jednu od posljednjih šansi da svijet doživimo kroz kompleksnost odnosa i veza. Ističući odnose između predmeta iz mnogih različitih oblasti ljudskog rada i mišljenja muzej može postići integralno sagledavanje različitih područja. Obilje podataka iz raznih životnih aspekata, tvori suštinu predmeta. Ti podaci čine povijesni okvir unutar kojeg stoji predmet kao dokument rada i mišljenja. Spomenimo npr. korištenje ljudskog rada pod određenim okolnostima, dominaciju interesa neke klase, kreativnost stvaraoca koja se ogledala u materijalu — sredstvu za oblikovanje.

Muzej će napredovati uklone li se neupotrebivi, uski i zastarjeli klišeji promatranja muzejskih predmeta, dopusti li se da povijesne dimenzije sadržane u samim predmetima budu uočljive. Oživljavanje povijesnih dimenzija predmeta može biti neovisno od same prirode predmeta i vrste predmeta, bilo da je to oruđe, predmeti kulta, namještaj, strojevi, slike, kućanski predmeti itd. Važne su funkcije, suodnošenja s prihvaćenim tradicijama, njihov značaj u vremenu i prostoru — kao i značaj njihovih tvoraca, inovacije i tragovi trajanja, jednom riječju sve ono što se vremenom u njih utisnulo i promijenilo im upotrebu i značenje. Konceptija i djelatnost Muzeja grada Rüsselsheima vezani su tim idejama.

POVIJEST MUZEJA

Muzej u Rüsselsheimu povijesni je muzej i muzej povijesti kulture. U dva odjela obuhvaćeno je razdoblje od osmog do dvanaestog stoljeća. Lokalna povijest ishodište je dokumentacije o Muzeju, a prezentirana je na način koji omogućava da se zorno shvate osnovne okosnice svakoga povijesnog razdoblja.

Muzej se usredotočio na četiri oblasti: tehničke aspekte ljudskog rada u različitim povijesnim razdobljima; političke, društvene i ekonomske strukture; uvjete života; umjetničko stvaralaštvo i predmete zanatske obrade.

Muzej je naslijedio zbirke nekadašnjega zavičajnog muzeja — Heimatsmuseuma — osnovanoga 1905. godine. Predmeti iz zbirki Heimatsmuseuma bili su tipični primjeri lokalne kulture kao i predmeti pohranjeni u zbirkama mnogih mjesnih, zavičajnih i gradskih muzeja. Naš novi Muzej

shvatio je naročite mogućnosti tih predmeta. I najobičniji predmeti iz dnevnog života kao alat, kućanski predmeti, predmeti koji sadrže političko i religiozno značenje, imaju i društvenu dimenziju. U tim artefaktima ogleda se povijest društva i kulture — muzeji samo moraju pronaći pravi način da pokažu te dimenzije predmeta. Našem glavnom odjelu u kojem je prezentirano industrijsko razdoblje posebno su važne nove akvizicije zato što su od industrijskih proizvoda sačuvani samo reprezentativni primjeri. Nedostajali su predmeti koji bi predočili uvjete rada u tvornicama i razvoj industrije, te dokumenti o radničkim pokretima. Zbirke tih predmeta morali smo graditi iz početka.

GRAĐEVINA

1974. godine Muzej je dobio nov prostor u staroj tvrđavi na vanjskom obodu samoga centra grada. Uz nekadašnju utvrđenu farmu iz 15. stoljeća sagrađena su dva krila u modernom stilu. U jednom je smještena biblioteka, administrativna služba, restauratorska radionica i spremište, a drugo je po svojoj namjeni izložbeni prostor. Odjel »Industrijska epoha« koji zauzima prizemlje građevine otvoren je 1976. godine, a odjel »Od srednjeg vijeka do početka industrijalizacije« novijeg je datuma (1979. godine) i smješten je na prvom katu.

KONCEPCIJA MUZEJA

Kada definiramo kulturu kažemo da ona obuhvaća mnoge aspekte društvenog života pa stoga muzejske predmete različitog porijekla grupiramo zajedno. Jedni uz druge, u kronološkom slijedu nižu se industrijski proizvodi i umjetnički predmeti kao dokumenti o radu, svakodnevnom životu, društvenoj i političkoj situaciji. U postavu su osviješteni njihovi međudnosi — na taj način jedan predmet drugog objašnjava. Skup predmeta različitih funkcija i oblika u istom prostoru (kao npr. stroj stavljen uz umjetničko djelo) proširuje temu i privlači posjetioce. Onaj kojega interesira tehnički izgled stroja istovremeno percipira uvjete rada tvorničkih radnika. Oni koji su do sada plaho zavirivali u galeriju slika naći će u istom prostoru umjetnička djela i intimne svakidašnje predmete.

PREZENTACIJA MUZEJSKE GRAĐE

Panoe s informacijama postavljamo tik do predmeta. Oni su sažeta informacija o funkciji, prošlosti i osobnim kvalitetama predmeta. Tek kada u cijelosti razumije »karakter« predmeta, posjetilac će ga doživjeti u njegovom integritetu. Naš dugotrajan zadatak bilo je traženje jasnog, prijemčivog i lucidnog načina prezentacije tekstova, povijesnih citata, fotografija, statističkih podataka i grafikona. U tom traženju rješenja

istraživač i dizajner prisno su surađivali kroz intenzivan rad. Namjera nam nije bila da se dizajn »nalijepi« i posluži kao »vanjski dekor«. *Atraktivnost* postava željeli smo zamijeniti estetičnošću.

Da bismo izbjegli kronološko reproduciranje povijesti i pružili uvjete i elemente za učenje o društvenim i ekonomskim strukturama prošlosti, izabrali smo tri razine u prezentaciji građe:

a) lokalne događaje u Rüsselsheimu prikazali smo u kronološkom slijedu,

b) lokalnu povijest stavili smo u široki teritorijalni kontekst,

c) izdvojili smo cjeline i sažeto predstavili promjene struktura.

Akcentuirajući lokalnu povijest Rüsselsheima pokazali smo da je lokalni napredak tek dio šire pojave u kojoj čitava regija sudjeluje u preinačavanju društvene zajednice, a da nije izdvojena pojava.

Slijedećim primjerom pokušat ću ocrtati metodu rada. Tri fotografije radnika iz tvornice »Opel« (jedna snimljena 1876. godine, a dvije 1902. godine) poslužile su kao dokument o povećanju broja tvorničkih radnika. Na njima se vide i predmeti koje su radnici napravili.

Pred fotografije stavili smo stvarne predmete da bi se i jedne i druge percipiralo kao svjedočanstva o jednom povijesnom trenutku. Iste fotografije izložili smo još jedanput da bi se iz njih iščitala klasna struktura cijele regije. One su i dokument o dugom trajanju tradicije umjetničkog obrta i o pojavi nove kategorije radnika koju je uvjetovala industrijska proizvodnja.

ŠIROKA SPOZNAJA

U svakodnevним predmetima iz bliže i daleke prošlosti stanovnici Rüsselsheima mogu prepoznati svoju intimnu povijest i povijest svojih predaka. Izložbu smo koncipirali tako da smo intimne predmete stavili u kontekst povijesti, proširivši na taj način spoznajno polje. Historijat predmeta prati predmet od vremena njegovog nastanka do danas, a pažnju gledaoca želi se usredotočiti na promjenu upotrebe predmeta i utjecaje na stvaranje sličnih oblika.

Naša metoda bila je slijedeća: odabrali smo eksponate koji će interesirati različite kategorije posjetilaca i biti najzorniji primjer povijesnih razdoblja i njihovih međusobnih kontradiktornosti. Postavili smo ih jedne uz druge kako bi golo oko u sličnostima i razlikama uočilo povijesnu promjenu. Konstruirali smo nekoliko »povijesnih ambijenata« da pokažemo životne i radne prilike: rekonstruirali smo prostorije (i radionice) prema originalnom uzorku. Sam sam primijenio nov pristup kojega zovem »analitički«, a kojim objedinjujem tradicionalnu rekonstrukciju i strukturalnu analizu. Primjer toga pristupa je kolareva radionica — ambijent je rekonstruiran i podijeljen u dvije sekcije. U jednoj se može

staviti u pogon čitav proces rada s ručnim alatom, a u drugoj stroj za izradu točkova iz 1911. godine.

U daljnjem pregledu postava Peter Schirmbeck razlučuje tematsku cjelinu »Od postanka grada do epohe industrijalizacije« na manje tematske jedinice. Postav koji dokumentira invaziju Franaka ima didaktičku ulogu i govori o srodnosti funkcija i oblika predmeta nastalih na različitom tlu. Doba feudalizma vizualizirano je slikama i tekstovima iz trinaestog i četrnaestog stoljeća. Tematska okosnica ovoga postava su imovinski odnosi i hijerarhijska shema razdoblja. Zemlja shvaćena kao posjed demonstrira važnu ulogu tla koje vlasniku daje pravo da upravlja i značenje poljoprivrede u srednjem vijeku. Nasutu zemlju uz panoe možemo shvatiti kao muzejski predmet. Njena konkretnost je definirana: a) ona je osnova proizvodnje u srednjem vijeku, b) sadržaj u odnosima feudalnih vladara, c) uzrok razdražljivosti.

Fortifikacije su jedan od rijetkih materijalnih ostataka u povijesti Rüsselsheima. Rekonstrukcija i restauracija okosnice su u postavu na temu »grad-utvrda«.

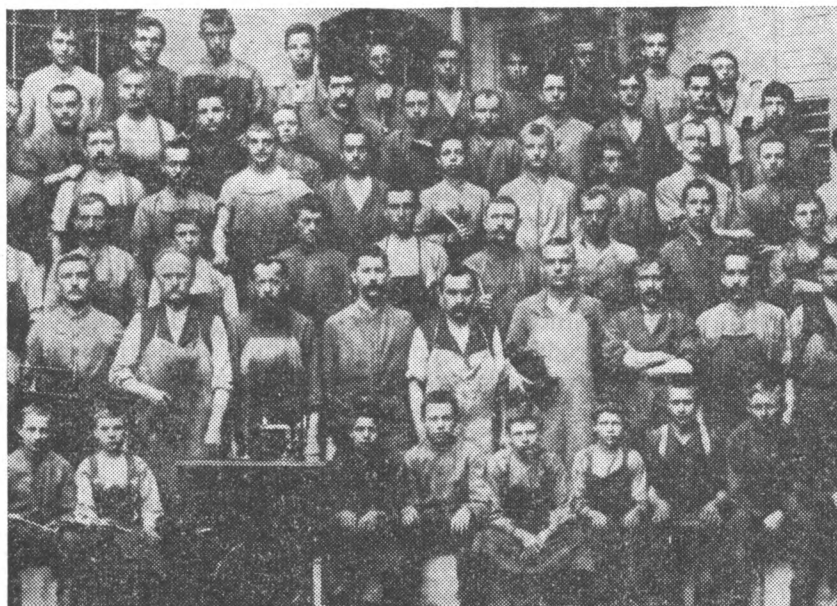
Interesantan su detalj iz sekcije »Stanovništvo« alati iz 1900. godine, grupirani prema učestalosti korištenja u toku godine. Smisao je ovoga postava da se u sadašnjosti prepoznaju tragovi prošlosti kroz praćenje usavršavanja alata.

Promjene nastale u vrijeme industrijalizacije zahvatile su i tkivo grada. Usporedba ulice iz 19. stoljeća s istom ulicom u 20. stoljeću još je jedan primjer didaktičke metode. Sve podatke posjetilac može provjeravati na predmetima i dokumentima koji su pogodni za usporedbu. Isti princip poredbenih odnosa sistematično se koristi u prezentaciji povijesnih promjena (sekcija »Alegorične slike«) i pred-industrijskih tehnika (uglavnom zanata) koji znače kontrast u odnosu na rad u vrijeme industrijalizacije. Postanak, razvoj tehnologije i iščezavanje zanata praćeno je na primjeru kovačkog zanata.

Industrijsku eru željelo se afirmirati kroz sve nivoe društvenog djelovanja: kulturnog, znanstvenog, ekonomskog i tehnološkog. Simultano s prvim tvornicama sagledani su počeci radničkog pokreta i umjetničko stvaralaštvo. Sve pojave s prijelaza stoljeća pojavljuju se kao zgusnuta cjelina. Uočene promjene sumirane su pod slijedećim naslovima.

Razvoj tehnologije. Napredak tehnologije dokumentiran je sustavnim praćenjem unapređenja proizvodnje u tvornici »Opel« — tu su tri izuzetna primjera inventivnosti i inovatorstva: prvi šivaći stroj iz 1862. godine, bicikli (1886—1937) i prvi automobil iz 1898. godine.

Promijenjeni uvjeti rada dokumentirani su rezolucijom u kojoj radnici jasno iznose zahtjev za jednokratnim radnim vremenom obrazlažući ga pretjeranim gubitkom vremena i energije i slabo plaćenim prekovremenim radom. Foto-dokumentacija se odnosi na rad na pomičnoj traci od 1924—1927. godine.

Fotografije iz 1875. i 1902. godine poslužile su autorima ovog postava za komparativnu sociološku studiju radnika tvornice »Opel«.

Životne prilike radnika obrađene su i sistematizirane po temama: arhitektura — stanovanje — privatne sfere života («primaća soba» radničke obitelji izvor je informacija o mentalitetu i malograđanskom ukusu).

Radnički pokret prezentiran je u tri sekcije na primjerima akcija radnika u tvornici »Opel«.

Umjetnički stilovi (Ekspressionizam, Neue Sachlichkeit, Verizam) utkani su u integralnu sliku vremena. Slike i skulpture shvaćene su kao pogodan dokument za proširenje predodžbe o razdoblju 1830—1945. godine.

U zaključku Peter Schirmbeck govori o odgojno-obrazovnoj djelatnosti Muzeja u Rüsselsheimu i njegovim uslužnim djelatnostima. Stalna praksa Muzeja ima u vidu različite kategorije posjetilaca (uzrast i zanimanje). Muzej surađuje sa školama iz Rüsselsheima i okolice, uspostavio je ozbiljnu suradnju sa studentima — vodičima kroz pojedine sekcije u Muzeju, ima internu vodičku službu i snimljena vodstva, organizira predavanja i jednodnevne seminare na temu industrijalizacije u predavaonici Muzeja.

Muzej u Rüsselsheimu pokazao je nove mogućnosti osmišljavanja muzejskog materijala. Novi odnosi dozvali su u vizualnu svijest i druga moguća značenja predmeta.

INFORMACIJA O STUDIJSKOM PUTOVANJU U MUZEJ GRADA RÜSSELSHEIMA

Đurđa Petravić, Muzejski dokumentacioni centar, Zagreb

Smatrajući ovu instituciju idealnom prilikom za uvid u najvažnije odrednice suvremenih muzeoloških zbivanja, Muzejski dokumentacioni centar odlučio je organizirati studijsko putovanje u Muzej grada Rüsselsheima kako bi naši muzejski radnici bili upoznati s bitnim događajima i novostima kojima se odlikuje teorija i praksa muzejskoga rada u svijetu. Putovanje koje Centar kani uspostaviti kao regularnu akciju je posjet evropskom »Muzeju godine«. Studijsko putovanje u Rüsselsheim prva je takva akcija.

Stručni program koji je Muzejski dokumentacioni centar sastavio u dogovoru s direktorom Gradskog muzeja u Rüsselsheimu, g. Peterom Schirmbeckom, Kulturnim i informativnim centrom SR Njemačke u Zagrebu i muzejima u Kölnu i Frankfurtu, otposan je svim muzejima, galerijama, društvima, zavodima, centrima, zajednicama, institutima i arhivima u Jugoslaviji.